

Transferències lingüístiques castellà-català: un estudi de disponibilitat lèxica a Lleida

*Spanish-Catalan linguistic transfers:
A study of lexical availability in Lleida*

Maribel SERRANO ZAPATA
Universitat de Lleida

Data de recepció: 2 de març de 2020

Data d'acceptació: 2 de juny de 2020

RESUM

L'objectiu d'aquest treball és analitzar la influència mútua del castellà i el català pel que fa al lèxic. Les dades que s'hi presenten provenen d'un estudi de disponibilitat lèxica basat en quatre-centes vuitanta enquestes realitzades a informants preuniversitaris lleidatans. L'anàlisi quantitativa mostra que, en relació amb el nombre total de respostes obtingudes, el català conté més elements del castellà que els que es detecten en el sentit contrari. El mateix fenomen s'observa en l'estudi dels préstecs integrats i en procés d'integració que apareixen en el lèxic disponible d'ambdues llengües.

PARAULES CLAU: transferència lèxica, bilingüisme castellà-català, disponibilitat lèxica, fenòmens de contacte de llengües.

ABSTRACT

The aim of this paper is to analyze the mutual influences of Spanish and Catalan on the lexicon. Our data come from a study on lexical availability based on 480 surveys conducted on pre-university students in Lleida. Quantitative analysis shows that, with regard to the total number of answers obtained, Catalan contains more elements from Spanish than Spanish does from Catalan. The same phenomenon may be seen in the study of integrated and integrating loans that appear in the lexicons available in both languages.

KEYWORDS: lexical transfer, Spanish-Catalan bilingualism, lexical availability, linguistic contact phenomena.

1. INTRODUCCIÓ

La disponibilitat lèxica és una línia d'investigació que en l'actualitat té un desenvolupament notable en la lingüística hispànica, mentre que els treballs duts a terme sobre altres llengües, com el català, són molt més escassos. Aquesta disciplina s'emmarca dins de la lexicoestadística i pretén atorgar índexs estadístics a les diferents unitats lèxiques que integren una llengua. En concret, s'intenta establir quines paraules té un parlant a disposició seva davant un tema concret. Per tal d'aconseguir-ho, s'ofereix un estímul verbal i un temps de reacció davant el qual l'informant ha d'esmentar tots aquells mots que se li acudeixin. D'aquesta manera, es recullen els mots que hom té més a l'abast, però que només s'activen en alguns contextos concrets i que, d'una altra manera, no apareixerien fàcilment en un discurs pres a l'atzar.

L'objectiu final d'aquests estudis és establir repertoris de lèxic disponible en què les unitats lingüístiques estan classificades segons el nombre d'aparicions i la posició que ocupen en els llistats. Com ja hem dit, els treballs realitzats sobre el castellà són molt nombrosos; tanmateix, fa relativament poc s'ha començat a prestar atenció a altres llengües peninsulars —com el gallec (López Meirama i Álvarez de la Granja, 2014) o el català (Llopis Rodrigo i Gómez Devís, 2010; Serrano Zapata, 2014)— i a establir diccionaris de lèxic disponible en aquestes llengües.¹ Val a dir que els resultats que ofereixen aquests estudis es poden analitzar des de diferents disciplines, com la dialectologia, la lingüística aplicada o la psicolingüística, entre d'altres; l'enfocament que seguim nosaltres és sociolingüístic, i utilitzem els llistats que proporcionen aquests tipus d'estudis per a analitzar la influència mútua entre el castellà i el català.

A les comunitats on conviuen dues llengües o més, aquests repertoris ens ofereixen una informació inestimable sobre la vitalitat i l'estat de cadascuna d'elles.² A més, també permeten estudiar altres aspectes, com les transferències lingüístiques³ que es produeixen en el vocabulari. Les proves associatives de disponibilitat són un camp ideal d'ocurrència de fenòmens lingüístics de contacte i ja hi ha molts treballs que les han emprat, tant per a analitzar el pes d'una llengua sobre una altra com per a descriure aquests fenòmens (Álvarez de la Granja, 2011; Álvarez de la Granja i López Meirama, 2013; Casanova Ávalos, 2013; Fernández Smith *et al.*, 2012; Martínez Olmos, 2015, o Tabernero Sala, 2008).

Així mateix, tal com han assenyalat diversos autors (Hernández García, 1998: 578; Vila i Moreno, 2004: 43-45), en el cas concret del contacte entre el castellà i el català

1. A Serrano Zapata (2020) es pot trobar un panorama exhaustiu dels estudis realitzats a les comunitats amb més d'una llengua oficial.

2. En el contacte castellà-català, hi ha antecedents, com els treballs de Bastardas i Boada (1986) i de Boix Fuster (1993), que utilitzen la mateixa metodologia —el control del nombre d'associacions amb una paraula estímul en dues llengües— com a instrument de mesura de la competència lingüística d'un individu bilingüe.

3. En aquest treball utilitzem aquesta denominació i la de *fenòmens de contacte lingüístic* com a sinònims per a designar la influència observable en el lèxic produïda pel contacte amb una altra llengua.

falten estudis de freqüències quantitatives que permetin valorar el pes de les transferències, ja que, tot i que se sap quins són els elements més comuns transferits entre les dues llengües, difícilment hi ha estudis basats en corpus que analitzin la difusió social d'aquests elements, cosa que permetria conèixer-ne el grau d'integració en el sistema i la distribució social. En el nostre marc d'estudi concret —la demarcació de Lleida—, el contacte entre el castellà i el català és continu i extens —atès l'elevat nombre de parlants bilingües i el seu coneixement aproximat de les dues llengües—;⁴ malgrat això, no hi ha cap treball que analitzi l'aparició d'aquests fenòmens de contacte en totes dues direccions a partir de la comparació de dos corpus, tal com fem aquí, per bé que sí que s'han realitzat treballs sobre les interferències castellà-català (per exemple, Casanovas Català, 1996, o Selfa Sastre, 2014).

Així doncs, l'objectiu primordial d'aquest estudi és determinar en quina mesura el lèxic del català i el del castellà contenen elements de l'altra llengua i si la presència d'aquests elements canvia en funció de l'estímul verbal.⁵ Partim de la base que la proximitat estructural i genètica de les dues llengües que estudiem afavorirà les transferències entre elles. Cal dir, però, que els pocs estudis que s'han dut a terme fins ara en què s'analitza la presència d'aquests elements de contacte lingüístic en dos corpus castellà-català (Vila i Moreno, 1996; Galindo Solé, 2006) mostren una influència més important del castellà sobre el català que a l'inrevés,⁶ motiu pel qual creiem que el castellà mostrarà més resistència a la transferència que el català.

2. MÈTODES

La present recerca es basa en una mostra única de dos-cents quaranta informants preuniversitaris —estudiants de segon de batxillerat— provinents de dotze centres educatius ubicats a diferents punts de Lleida i la seva demarcació.⁷ Aquests estudiants van completar la mateixa enquesta dues vegades, amb un interval mínim de dues setmanes entre la primera i la segona. Després de recollir una sèrie de dades sociològiques, com la llengua inicial o el sexe, es van presentar disset estímuls o centres d'interès a raó d'un per pàgina,⁸ al voltant dels quals els estudiants van haver de produir,

4. Les dades més recents indiquen que el 94,4 % de la població de Ponent entén el català i el 99,6 %, el castellà (Institut d'Estadística de Catalunya, 2018).

5. Ja fa molt de temps, Mackey (1971) i Humbley (1974: 51-52) van considerar que la disponibilitat lèxica era una eina vàlida per a especificar l'extensió d'una llengua estrangera en el vocabulari bàsic d'una altra o en un camp semàntic concret.

6. Galindo Solé (2006), en la seva recerca sobre els usos lingüístics dels escolars de primària en el moment de l'esbarjo, conclou que, en castellà, les interferències constitueixen el 0,3 % de les paraules emeses en el discurs en aquesta llengua, mentre que en català el mateix percentatge assoleix el 3,5 %.

7. Concretament, vam efectuar les enquestes a les poblacions següents: Lleida, la Seu d'Urgell, Tàrrrega, Almacelles, Vielha e Mijaran, les Borges Blanques i Solsona.

8. Aquests són: «el cos humà», «roba i complements», «parts de la casa (sense els mobles)», «mobles de la casa», «aliments i begudes», «objectes col·locats a la taula per a menjar», «la cuina i els seus utensilis», «l'escola: mobles i materials», «il·luminació, calefacció i mitjans per a airejar un recinte», «la ciutat»,

en el temps màxim de dos minuts, les llistes d'unitats lèxiques. A la taula 1 es pot veure la distribució de la mostra en funció de la llengua inicial.

TAULA 1
Distribució de la mostra segons la llengua inicial

Llengua inicial	Català	Castellà	Aranès	Castellà/Català
Percentatge d'informants	65,4 %	27,5 %	2,9 %	4,2 %

FONT: Elaboració pròpia.

En la primera ocasió, les dades van ser recollides en castellà, i en la segona, en català. Les respostes obtingudes, després d'un procés d'edició i homogeneïtzació, es van introduir al banc de dades del web <http://www.dispolex.com> per a fer-ne la quantificació matemàtica.⁹ El fruit d'aquest procés és el diccionari de lèxic disponible, en què totes les paraules s'ordenen d'acord amb l'índex de disponibilitat i en què s'ofereixen, a més, la freqüència relativa, el percentatge d'aparició i la freqüència acumulada de cada mot.¹⁰

Galindo Solé (2006: 79, nota al peu 40) afirma, molt encertadament, que la comparació entre estudis que analitzen la presència d'elements transferits entre el castellà i el català no sempre és possible, atès que, d'una banda, la major part dels treballs sobre el tema se centren en una sola llengua, i, d'altra banda, les metodologies i el corpus que s'empren no són homogenis, de manera que els resultats obtinguts no són, en absolut, comparables. En aquest estudi pretenem superar aquests inconvenients, ja que tant la metodologia com els criteris d'edició del corpus, i fins i tot els informants, són els mateixos, amb la qual cosa creiem que les dades tenen un grau de fiabilitat alt.

3. RESULTATS

En primer lloc, hem estudiat el pes quantitatiu global de les respostes amb algun element transferit sobre el total de paraules de cada llengua i de cada centre d'interès, i, en segon lloc, hem fet una anàlisi comparativa dels préstecs trobats en els dos corpus.

«el camp», «mitjans de transport», «treballs del camp i del jardí», «animals», «jocs i distraccions», «professions i oficis» i «colors».

9. Per a més informació sobre la metodologia, vegeu Serrano Zapata (2014: 225-311). De fet, els resultats que presentem aquí formen part d'una investigació més àmplia que determina i analitza el lèxic disponible en castellà i en català a la demarcació de Lleida.

10. L'índex de disponibilitat es calcula en funció de dos paràmetres: el nombre d'aparicions d'un terme i la seva posició en els llistats. D'aquesta manera, s'afavoreixen els vocables que apareixen en primer lloc i que, per tant, estan més «disponibles» a la ment de l'informant. La freqüència relativa és el nombre de vegades que apareix un mot respecte al total, el percentatge d'aparició és el nombre d'informants que han inclòs aquella paraula i la freqüència acumulada és la suma de les freqüències relatives.

TAULA 2
Respostes i transferències sobre el total de paraules en ambdues llengües

<i>Total de respostes</i>		<i>Transferències sobre el total de respostes</i>		<i>Mitjana de transferències per informant</i>	
castellà	català	castellà	català	castellà	català
73.038	76.061	2,07 %	5,44 %	6,29 %	17,25 %
<i>Transferències</i>		<i>Mitjana de transferències per centre d'interès</i>		<i>Mitjana de transferències per informant i centre d'interès</i>	
castellà	català	castellà	català	castellà	català
1.509	4.141	88,76	243,5	0,37	1,01

FONT: Elaboració pròpia.

Tal com es pot veure a la taula 2, per bé que el nombre total de paraules és més elevat en català que en castellà (76.061 i 73.038, respectivament), les transferències —és a dir, les respostes que contenen algun fenomen de contacte lingüístic de l'altra llengua—¹¹ són moltes més en català (4.141) que en castellà (1.509). Més important, però, és el percentatge relatiu, és a dir, la proporció que representa aquesta dada sobre el total de respostes de cada llengua. D'aquesta manera, la proporció d'elements transferits és, en català, més del doble que en el sentit contrari (5,44 % enfront del 2,07 %). Per aquest motiu, tots els altres índexs, que deriven matemàticament de les respostes totals amb algun element transferit i que tenen en compte el nombre d'informants (240) i de centres d'interès (17), són sempre superiors en llengua catalana. De fet, cada informant produeix, de mitjana, una transferència en l'enquesta en català (1,01), mentre que en el cas del castellà aquesta dada es redueix a menys de la meitat (0,37).

A continuació, comparem el percentatge de les respostes amb algun element de contacte lingüístic a cada centre d'interès en els dos corpus que analitzem. Els resultats es poden veure a la taula 3 i al gràfic 1.

Si comparem el percentatge que suposa la transferència a cada centre d'interès en els dos idiomes, tal com es pot apreciar al gràfic 1, es fa evident que la proporció de respostes amb un element de l'altra llengua sempre és superior en llengua catalana. L'única excepció al predomini del castellà sobre la llengua autòctona és el centre «treballs del camp i del jardí». En aquesta àrea, el percentatge que representen les respostes amb algun element de contacte lingüístic sobre el total de paraules (8 % vs. 4,55 %) és superior en castellà. Considerem que aquesta dada fa palesa la dificultat que té la majoria de la mostra, de llengua inicial catalana, en enunciar tasques agrícoles en castellà, fet que reflecteix en darrera instància la clara vinculació entre la llengua vernacle i els nuclis rurals. D'altra banda, les dissemblances entre les transferències que aparei-

11. És important fer l'aclariment següent: en aquest treball analitzem totes les transferències trobades independentment que siguin repeticions d'una mateixa transferència. Per això, comparem aquest paràmetre amb el total de respostes o de paraules, en què s'inclouen aquells mots que repeteixen diferents informants, que són molts, perquè els parlants fan associacions similars davant els mateixos estímuls.

TAULA 3
Percentatge de transferències sobre el total de respostes per centre d'interès en les dues llengües

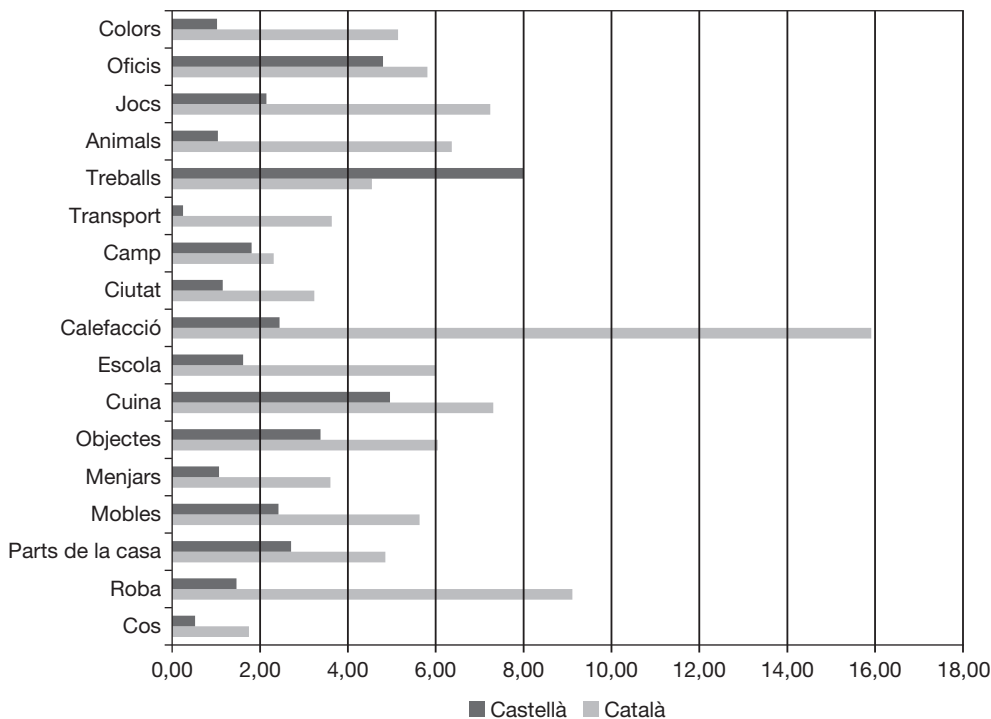
Núm.	Centre d'interès	Castellà	Català
1	El cos humà	0,52	1,75
2	Roba i complements	1,46	9,11
3	Parts de la casa (sense els mobles)	2,71	4,85
4	Mobles de la casa	2,42	5,63
5	Aliments i begudes	1,07	3,60
6	Objectes col·locats a la taula per a menjar	3,38	6,05
7	La cuina i els seus utensilis	4,96	7,31
8	L'escola: mobles i materials	1,61	5,99
9	Il·luminació, calefacció i mitjans per a airejar un recinte	2,44	15,91
10	La ciutat	1,15	3,24
11	El camp	1,81	2,31
12	Mitjans de transport	0,25	3,63
13	Treballs del camp i del jardí	8,00	4,55
14	Animals	1,04	6,36
15	Jocs i distraccions	2,15	7,21
16	Professions i oficis	4,80	5,81
17	Colors	1,02	5,14

FONT: Elaboració pròpia.

xen en les dues llengües —sempre a favor de la presència del castellà en el català— són d'un abast considerable en algunes àrees, com ara a «il·luminació, calefacció i mitjans per a airejar un recinte», amb una distància superior al 10 % (un 13,47 %, concretament), o a «roba i complements», amb un 7,65 % de diferència. També en altres centres, com ara «jocs i distraccions» i «animals», la diferència entre els elements transferits a les dues llengües és notable i supera el 5 %; la llengua catalana sempre conté més transferència del castellà que en sentit contrari. En altres camps semàntics, però, la distància es redueix entre les dues llengües, com a «el camp» (1,81 % en castellà i 2,31 % en català), «professions i oficis» (4,8 % i 5,81 %, respectivament) o «el cos humà» (0,52 % i 1,75 %). Cal concloure, per tant, que la presència d'elements transferits és sempre més important i constant en el lèxic disponible en català.

Si ens fixem en la classificació dels centres d'interès (taula 3) segons el percentatge d'elements transferits, al corpus en llengua castellana, com ja hem dit, destaca el centre d'interès «treballs del camp i del jardí», amb un 8 % de respostes que contenen algun fenomen de contacte lingüístic del català. A continuació, i a certa distància, trobem «la cuina i els seus utensilis», amb un 4,96 % de transferències; «professions i oficis», amb un 4,8 % i «objectes col·locats a la taula per a menjar», amb un 3,38 %.

GRÀFIC 1
Percentatge de respostes amb algun element transferit sobre el total de paraules en les dues llengües per centre d'interès

FONT: Elaboració pròpia.

A més d'aquests centres, també «parts de la casa», «il·luminació, calefacció i mitjans per a airejar un recinte», «mobles de la casa» i «jocs i distraccions» estan per sobre de la mitjana. Entre aquests vuit centres, podem observar que en les àrees relatives a l'àmbit de la llar, com «la cuina», «objectes col·locats sobre la taula per a menjar», «parts de la casa» i «mobles de la casa», la llengua inicial hi té un pes remarcable. Recordem que la majoria dels informants (el 65,4%) té el català com a llengua inicial i, per tant, podria haver succeït que, en completar l'enquesta en castellà, els informants haguessin produït transferències en aquestes àrees directament relacionades amb la llengua emprada en l'àmbit familiar.¹²

D'altra banda, com ja hem indicat, el nombre d'elements de contacte detectats a «treballs del camp i del jardí» és més que notable. Tal com s'ha observat anteriorment (Bartol Hernández, 2011), aquesta àrea temàtica és una de les més receptives a la transferència de la llengua vernacle, així com als mots dialectals. A més, aquest fet es

12. Seria molt interessant analitzar aquestes mateixes dades segons la variable de la llengua inicial per tal de verificar aquesta hipòtesi.

pot relacionar amb la preponderància del català en els nuclis rurals de la nostra demarcació. Una altra àrea que presenta un cert nombre de transferències de la llengua catalana és «professions i oficis». El fet que el vocabulari d'aquesta àrea es treballi a l'escola podria explicar, en part, aquest fenomen, atès que tots els informants han estat escolaritzats en llengua catalana.

Pel que fa al lèxic disponible en català, és precisament «il·luminació, calefacció i mitjans per a airejar un recinte», amb gairebé un 16 % de transferències, el centre d'interès en què els fenòmens de contacte tenen un pes més important. Això es deu al fet que aquesta àrea conté alguns préstecs que tenen una freqüència d'aparició alta (*bombilla, làmpara, foco...*), entre els quals destaca la combinació híbrida (*aparell d'aire acondicionat*),* que esmenta gairebé el 60 % dels enquestats. De manera semblant al que ocorre en castellà, les àrees relacionades amb l'entorn familiar ocupen, també, les primeres posicions, com «la cuina» (7,31 %) o «objectes col·locats a la taula per a menjar» (6,05 %), en què suposem que els informants de llengua inicial castellana incorporen vocabulari d'aquesta llengua. Un cas similar és el de «roba i complements», que ocupa el segon lloc de la classificació, amb un 9,11 % de fenòmens de contacte. En aquesta ocasió considerem que, a més, es fa palesa la preponderància del castellà en els mercats de consum, com a conseqüència dels anys de supremàcia lingüística d'aquesta llengua davant la pròpia del territori, fet que influeix en el lèxic català de tots els informants independentment de la seva llengua inicial.

En quarta posició, i amb un 7,24 % de respostes amb algun element de contacte, trobem «jocs i distraccions», un dels pocs ítems en què els informants proporcionen una mitjana de paraules en castellà més alta que en català (Serrano Zapata, 2014). La influència del castellà també s'observa en el lèxic evocat sota aquest estímul, en què apareixen diferents formes de lleure, com l'esport, la música o les noves tecnologies. Després de «jocs i distraccions» ve «animals», en què també es detecta un gran nombre de transferències, tot i que els estudiants amb llengua inicial castellana són minoria i el lèxic d'aquest àmbit es treballa a l'escola. Per aquest motiu, considerem, un altre cop, que en aquest resultat s'aprecia la subordinació lingüística històrica del català al castellà, la qual provoca que fins i tot els estudiants catalanoparlants evoquin alguns noms d'animals en llengua castellana, possiblement perquè ja els han après en aquesta llengua.¹³

«L'escola» és una altra àrea situada per sobre de la mitjana; tot i que el català és la llengua pròpia de l'escola, les conclusions d'alguns estudis —com el de Galindo Solé (2006)— ja hi han mostrat la forta presència del castellà.¹⁴ En aquest camp trobem,

13. Fins que no analitzem les dades segons la variable de la llengua inicial, no podem corroborar aquesta hipòtesi, però aparentment és difícil que les quatre-centes dues respostes amb elements transferits que es donen en aquest centre d'interès en català pertanyin només als seixanta-sis informants que tenen el castellà com a llengua inicial. Tampoc hem de menystenir la possible influència de la televisió i el cinema en els nostres informants, ja que moltes pel·lícules i sèries infantils són protagonitzades per animals.

14. L'autora conclou que, en l'àmbit concret de l'hora del pati, el castellà s'utilitza més que el català. El seu estudi es basa en els usos lingüístics dels escolars de primària.

novament, alguns préstecs concrets caracteritzats per una freqüència d'aparició alta, com *borrador*, *carpesano*, *mochila*, *papelera*, etc. Pel que fa als centres que contenen menys elements transferits, cal destacar el baix percentatge de transferències recollides al voltant de l'ítem «el cos humà», que, tal com ja han conclòs altres treballs, no és una àrea que propiciï la transferència de paraules d'altres llengües (Bartol Hernández, 2011: 160-162).

Així mateix, s'ha dut a terme un estudi dels préstecs trobats en els dos corpus. Els índexs matemàtics obtinguts en els diccionaris finals de disponibilitat de les dues llengües ens permeten conèixer de manera rigorosa el lloc que ocupen els fenòmens de contacte en relació amb la resta de paraules i saber quin és el percentatge d'aparició d'aquests vocables. Aquest paràmetre resulta especialment interessant perquè ens permet distingir els transvasaments lingüístics que responen a simples actualitzacions individuals —per desconeixement o oblit del terme apropiat en la llengua de l'enquesta— de les transferències que ja estan esteses —i, per tant, presenten un cert grau d'integració social. Des d'aquesta perspectiva, hem considerat com a préstecs en procés d'integració aquelles transferències amb un percentatge d'aparició d'entre el 5 % i el 15 %, i com a préstecs integrats, les que superaven el 15 %.

A més, en el mateix diccionari també és possible descobrir, en la major part dels casos, la posició que ocupa el terme equivalent en la llengua de l'enquesta i comprovar el desplaçament dels sinònims corresponents per mitjà de l'índex de disponibilitat i el percentatge d'aparició.¹⁵

TAULA 4
Classificació dels préstecs en les dues llengües

Castellà		Català	
Total	19	Total	75
Préstecs integrats	Préstecs en procés d'integració	Préstecs integrats	Préstecs en procés d'integració
2	17	17	58
Préstecs desplaçats	Préstecs no desplaçats	Préstecs desplaçats	Préstecs no desplaçats
6	13	37	38

FONT: Elaboració pròpia.

Tal com es pot veure a la taula 4, el nombre total de préstecs en català triplica amb escreix el nombre dels que apareixen en castellà (75 i 19, respectivament). Concretament, en castellà trobem dinou préstecs, i només en sis casos aquestes paraules tenen un índex de disponibilitat i un percentatge d'aparició superiors als dels seus sinònims catalans. Segons la integració del préstec, només en un dels dos exemples de préstecs

15. Mackey (1971 i 1976) ja va entreveure moltes d'aquestes possibilitats d'anàlisi en el seu estudi pioner sobre el lèxic disponible en francès del Canadà.

integrats aquest desplaça el mot apropiat castellà (és el cas de *paleta* com a substitut de *albañil*). La resta de vegades en què això succeeix suposa el 29,4 % dels préstecs en procés d'integració (en 5 dels 17 casos).¹⁶

En català es recullen en total setanta-cinc préstecs diferents, trenta-set dels quals desplacen el sinònim corresponent català i tenen un valor de disponibilitat i d'aparició més alt. Això significa que gairebé la meitat dels préstecs recollits (un 49,3 %) reemplacen el correlat català, una circumstància que en castellà només succeeix amb el 31,6 % dels préstecs. Si ens fixem en la distribució dels préstecs segons la seva integració, veurem que gairebé el 40 % dels préstecs en procés d'integració (23 sobre 58) substitueixen el vocable propi del català; aquest fet es dona en el 82,35 % dels préstecs ja integrats (en 14 casos de 17). Així mateix, considerem força significatiu que en nou dels trenta-set préstecs que desplacen el lèxic específic del català el mot propi de la llengua catalana ni tan sols aparegui en els llistats (com succeeix amb *dessuadora*, *armari encastat*, *carpeta d'anelles*, *focus*, etc.).

Per acabar, il·lustrem a tall d'exemple els préstecs trobats en els dos corpus, tal com es pot observar a les taules 5 i 6 (vegeu l'annex). En aquestes taules podem veure el centre d'interès a què pertany cada paraula —una informació necessària per a poder conèixer el significat dels termes polisèmics— i la posició que tenen tant el préstec com la paraula substituïda segons l'índex de disponibilitat.¹⁷ Com ja hem indicat, comparant aquestes posicions és possible identificar les paraules autòctones que estan sent desplaçades pel vocabulari de l'altra llengua en contacte.¹⁸ Considerem que conèixer les unitats concretes que estan en procés de substitució, o que corren aquest risc, pot ser d'una gran utilitat, ja que amb una planificació lingüística adequada a l'escola es pot treballar per a evitar els casos de substitució lèxica més freqüents, que, com acabem de veure, són molt més habituals en el cas de la llengua catalana.

4. CONCLUSIÓ

Tal com ens proposàvem en els objectius, hem estudiat la influència mútua del castellà i el català en el camp del vocabulari per mitjà de les enquestes de disponibilitat lèxica. D'acord amb el que vam preveure a la introducció, el present estudi corrobora els que ens precedeixen (Vila i Moreno, 1996; Galindo Solé, 2006), i l'anàlisi de les respostes amb elements que contenen alguna transferència indica clarament que

16. Entre aquests casos hi ha dos préstecs culturals —*mosso d'esquadra* i *botifarra*— que designen realitats pròpies de la cultura catalana, raó per la qual l'equivalent castellà no és freqüent o ni tan sols existeix.

17. Cal recordar el que s'ha dit a la nota 10 sobre els paràmetres que té en compte aquest índex: per motius d'espai, aquí no hi incorporem el percentatge d'aparició, una informació que també proporciona el diccionari de disponibilitat lèxica. Pot consultar-se a Serrano Zapata (2016), pel que fa als préstecs en català, i a Calero Fernández i Serrano Zapata (2017), per als del castellà.

18. A les taules de l'annex, aquestes paraules es poden veure marcades amb ombrejat.

la influència del castellà en el lèxic català és a totes voltes superior que la que s'observa en el sentit contrari (5,44% i 2,07%, respectivament). L'estudi dels préstecs, basat en els elements transferits que presenten un percentatge d'aparició superior al 5%, també ens porta a la mateixa conclusió: el nombre de préstecs no només és superior, sinó que, a més, en moltes més ocasions (un 49,3% enfront d'un 31,6%), aquests mots estan substituint el vocabulari propi català. Cal remarcar que aquest resultat es dona tot i haver comptat amb una mostra d'informants escolaritzats íntegrament en català i en què el català és majoritàriament la llengua inicial. Per aquest motiu, l'anàlisi de les dades quantitatives ens permet concloure que la influència social que el castellà ha tingut en el català al llarg del segle xx es continua veient en un grau més elevat de transferència del castellà sobre la llengua catalana. Malgrat tots els esforços invertits en el procés de normalització lingüística del català, la influència del castellà continua present en la llengua vernacla i, excepte en una àrea estrictament vinculada al lèxic del treball rural, l'abast dels fenòmens de contacte lingüístic és clarament superior en català que en castellà.

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (2011). «La presencia del gallego en el léxico disponible del español de Galicia. Análisis formal y funcional». A: LÓPEZ MEIRAMA, Belén (ed.). *Estudios sobre disponibilidad léxica en el español de Galicia*. Santiago de Compostella: Universidade de Santiago de Compostela, p. 17-102.
- ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María; LÓPEZ MEIRAMA, Belén (2013). «A presenza do galego no léxico dispoñible do español de Galicia. Análise distribucional». A: GUNGENBERGER, Eva; MONTEAGUDO, Henrique; REI-DOVAL, Gabriel (ed.). *Contacto de linguas, hibridade, cambio: contextos, procesos e consecuencias*. Santiago de Compostella: Consello da Cultura Galega: Instituto da Lingua Galega, p. 49-96.
- BARTOL HERNÁNDEZ, José Antonio (2011). «Léxicos disponibles de zonas bilingües: interferencias sobre el español». A: LÓPEZ MEIRAMA, Belén (ed.). *Estudios sobre disponibilidad léxica en el español de Galicia*. Santiago de Compostella: Universidade de Santiago de Compostela, p. 157-188.
- BASTARDAS I BOADA, Albert (1986). *Llengua i immigració: La segona generació immigrant a la Catalunya no-metropolitana*. Barcelona: La Magrana.
- BOIX FUSTER, Emili (1993). *Triar no és trair: Identitat i llengua en els joves de Barcelona*. Barcelona: Edicions 62.
- CALERO FERNÁNDEZ, M. Ángeles; SERRANO ZAPATA, Maribel (2017). «Transferencias léxicas del catalán al español de Lleida». *Lingüística en la Red (Linred)*, vol. xv, p. 1-17.
- CASANOVA ÁVALOS, Manuela (2013). «Valencianismos en el léxico disponible de Castellón». A: CASANOVA, Emili; CALVO, Cesareo (ed.). *Actas del XXVI Congreso Internacional de Lingüística y de Filología Románicas: Valencia 2010*. Vol. 8. Berlín; Boston: De Gruyter, p. 531-543.
- CASANOVAS CATALÀ, Montse (1996). «El contacto lingüístico en Lleida: algunas consecuencias en el léxico español de los catalanohablantes». *Sintagma*, vol. 8, p. 57-63.

- FERNÁNDEZ SMITH, Gerard; SÁNCHEZ-SAUS LASERNA, Marta; ESCORIZA MORERA, Luis (2012). «Studies on lexical availability: The current situation and some future prospects». A: EIZAGA REBOLLAR, Bárbara (ed.). *Studies in linguistics and cognition*. Berna: Peter Lang, p. 35-56.
- GALINDO SOLÉ, Mireia (2006). *Les llengües a l'hora del pati: Usos lingüístics en les converses dels infants de primària a Catalunya*. Tesis doctoral. Universitat de Barcelona.
- HERNÁNDEZ GARCÍA, Carmen (1998). *Algunas cuestiones más sobre el contacto de lenguas: Estudio de la interferencia lingüística del catalán en el español de Cataluña*. Tesis doctoral. Universitat de Barcelona.
- HUMBLEY, John (1974). «Vers une typologie de l'emprunt linguistique». *Cahiers de lexicologie*, núm. 25, p. 46-70.
- LLOPIS RODRIGO, Francesc; GÓMEZ DEVÍS, Begoña (2010). *El lèxic disponible de València*. València: Denes.
- LÓPEZ MEIRAMA, Belén; ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (2014). *Léxico disponible do galego*. Santiago de Compostella: Servizo de Publicacións e Intercambio Científico.
- MACKAY, William F. (1971). *Le vocabulaire disponible du Français*. París; Brusselles; Montreal: Didier.
- (1976). *Bilinguisme et contact des langues*. París: Klincksieck.
- MARTÍNEZ OLMOS, Esther (2015). *El léxico disponible de las comunidades de habla alicantinas: Estudio sociolingüístico y diccionarios*. Alacant: Publicacions de la Universitat d'Alacant.
- SELFA SASTRE, Moisés (2014). «Notas sobre las interferencias lingüísticas del catalán en el español de Cataluña: verbos y usos verbales». *Zeitschrift für romanische Philologie*, vol. 130, núm. 1, p. 121-133.
- SERRANO ZAPATA, Maribel (2014). *Disponibilidad léxica en la provincia de Lleida: estudio comparado de dos lenguas en contacto*. Tesis doctoral. Universitat de Lleida. Disponible a: <<http://hdl.handle.net/10803/285008>>.
- (2016). «Fenòmens de contacte lingüístic en el lèxic disponible català de Lleida». *Studia Romanica Posnaniensia*, vol. 43, núm. 2, p. 51-64.
- (2020). «Disponibilidad léxica en las comunidades bilingües de España». A: GIMENO MENÉNDEZ, Francisco (coord.). *Lengua, sociedad y cultura: Estudios dedicados a Alberto Carcedo González*. Alacant: Publicacions de la Universitat d'Alacant, p. 313-334.
- TABERNERO SALA, Cristina (2008). «Disponibilidad léxica y contacto de lenguas». *Oihenart: Cuadernos de Lengua y Literatura*, núm. 23, p. 545-565.
- VILA I MORENO, Francesc Xavier (1996). *When classes are over. Language choice and language contact in bilingual education in Catalonia*. Tesis doctoral. Vrije Universiteit Brussel.
- (2004). «El català i el castellà a començament del mil·lenni a Catalunya: condicionants i tendències». A: PAYRATÓ, Lluís; VILA I MORENO, Francesc Xavier (dir.). *Les llengües a Catalunya*. Cicle Joan Coromines III. Sabadell: Fundació Caixa de Sabadell, p. 29-51.

ANNEX: PRÉSTECES EN PROCÉS D'INTEGRACIÓ I INTEGRATS ALS DOS CORPUS

TAULA 5
Préstecs en procés d'integració als dos corpus

Castellà					Català			
CI	Préstec	P	Sinònim	P	Préstec	P	Sinònim	P
1					muñeca	71	canell	35
2	armilla	64	chaleco	33	blusa	49	brusa	55
					chaleco	56	armilla	53
					chándal	57	xandall	34
					pajarita	73	corbatí	161
					sostén	66	sostenidor	39
					sudadera	50	dessuadora	—
					traje	71	vestit	25
3	(es)golfas	44 51	desván, buhardilla	28 22	buhardilla	45	(es)golfas	16
	rebost	54	despensa	21	despensa	25	rebost	15
					recibidor	40	rebedor	4
4	escriptori*	27	escritorio	7	armari empotrat*	38	armari encastat	—
					lámpara	22	làmpada llum	69 109
					mesita	26	tauleta	10
					silló*	36	butaca	6
5					gaseosa	40	gasosa	132
					mermelada	158	melmelada	503
					ron	94	rom	265
6	estovalles	32	mantel	7	mantell*	26	(es)tovalles	7
	plata	25	fuelle bandeja	80 17	servilleta	37	tovalló	5
7	pica	35	pila fregadero	142 19	batidora	27	batedora	40
	plata	57	fuelle bandeja	160 32	cucharón	56	cullerot	13
					exprimidora	41	espremedora	221
					sandwichera	48	sandvitxera	122
					sartén	33	paella	1

TAULA 5 (Continuació)
Préstecs en procés d'integració als dos corpus

Castellà					Català			
CI	Préstec	P	Sinònim	P	Préstec	P	Sinònim	P
8	maquineta	34	sacapuntas	44	carpessà*	57	carpeta d'anelles	—
					carpesano	85		
					esquadra	63	escaire	53
					mochila	59	motxilla	23
					ordenador	40	ordinador	25
					pegament*	74	pega	115
					tissa*	61	guix	9
					papelera	65	paperera	29
					taquilla	54	caseller, armariet	192 331
9	fuego a tierra	28	chimenea	41	bombilla	17	bombeta	3
					calentador	31	escalfador	71
					vela	32	espelma	18
10					acera	52	vorera	36
					pas de peatons*	60	pas de vianants	90
					peató*	63	vianant	65
11	pagès	81	payés	37				
12					barco	32	vaixell	7
					lancha	40	llanxa	52
					patera	48	pastera	—
13	ensulfatar	26	sulfatar	20	abonar	16	adobar	18
	esporgar	19	podar	5	cosechar	26	collir recollectar	6 25
	pagès	18	payés	8				
	ramadero*	17	ganadero	43				
14					ballena	64	balena	26
					delfí*	91	dofí	22
					jabalí	87	porc senglar	5
					tiburó*	72	tauró	28
					tocino	94	porc	8

TAULA 5 (Continuació)
Préstecs en procés d'integració als dos corpus

Castellà					Català			
CI	Préstec	P	Sinònim	P	Préstec	P	Sinònim	P
15	botifarra	28	—	—	escondite	28	amagatall	94
	handbol	56	balonmano	44	ordenador	33	ordinador	11
					teto	44	—	
					uno	51	—	
16	infermera	48	enfermera	17	abogat*	47	advocat	9
	mosso (d'esquadra)	72	mozo de escuadra	233	camarar*	75	cambrer	15
					enfermer*	48	infermera	14
					ingenier*	84	enginyer	29
					peluquer*	81	perruquer	40
17					marrón	44	marró	11

TAULA 6
Préstecs integrats als dos corpus

Castellà					Català			
CI	Préstec	P	Sinònim	P	Préstec	P	Sinònim	P
1					hombro	43	espatlla	34
2					bolso	21	bossa de mà	175
					(forro) (polar)	44	folre polar	—
					gorro	35	gorra	24
					sostens*	29	sostenidor	39
6					mantel	13	(es)tovalles	7
7	paella	11	sartén	5				
8					borrador	17	esborrador	44
9					(aparell d')aire acondionat*	5	(aparell d')aire condicionat	11
					foco	15	focus	—
					lámpara	8	llum làmpada	13 23
10					farola	23	fanal	117
14					mono	15	mona	122
						53	mico	13

TAULA 6 (Continuació)
Préstecs integrats als dos corpus

Castellà					Català			
CI	Préstec	P	Sinònim	P	Préstec	P	Sinònim	P
15					pilla pilla	17	tocar i parar	80
					(vídeo)consola	21	consola de joc	—
16	paleta	4	albañil	32	fontaner	31	llauner lampista	123 97
17					dorat*	23	daurat	41
					granate	17	granat	129